

Abram, Anna

"Sprawiedliwość a Etyka Chrześcijańska = Justice and Christian Ethics", Clinton Gardner, Cambridge : [recenzja]

Studia Teologiczne 15, 392-394

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wością. Temu obrazowi podporządkowane jest zagadnienie: zła, cierpienia sprawiedliwego, obraz człowieka (brak dualizmu: ciało-dusza). Wybranie Izraela domaga się odpowiedzi w świętości indywidualnej i grupowej. Ostatnie z poruszanych zagadnień to Mesjasz oraz koncepcja przyszłego świata.

Autorem rozdziału poświęconego chrześcijaństwu jest Walter Kasper. Jak sam zaznacza na początku, nie lada problemem jest wyjaśnienie, czym jest chrześcijaństwo. Doświadczamy go w wielu, i to rzeczywiście różnych postaciach. Jego dotychczasowe dzieje określane są przez tradycje Starego Testamentu i emancypację z żydowskiego Prawa, przez historyczną recepcję pierwotnej spuścizny chrześcijańskiej przez kulturę helleńską, rzymską, germańską, przez „renovatio” kultury antycznej w renesansie i humanizmie, reformację na podstawie pierwotnego świadectwa Pisma Świętego, a wreszcie przez restaurację jako ruch obronny w obliczu wątpliwości, jakie niesie ze sobą współczesność. Odpowiedzi autora na postawione pytanie, na pierwszym etapie wypływają z rozważań dziejów Jezusa Chrystusa oraz historii Jego uobecniania w Kościele. Na drugim etapie zaś W. Kasper szuka implikacji tych prawd dla chrześcijańskiego rozumienia człowieka i świata oraz dla stosunku chrześcijaństwa do innych religii. Zaangażowanie Boga w stworzenie świata i człowieka, w odkupienie przez wejście Boga w historię ludzkiej rzeczywistości, domaga się nie definicji ale stałej aktualizacji prawdy chrześcijaństwa w czasie.

Każdy z rozdziałów zakończony jest notatką z dyskusji w grupie „Volkacher Bund” zredagowaną przez dra H. C. Otto Kustera oraz tablicą chronologiczną omawianej religii i podstawową lekturą w języku polskim. Trochę szkoda, że literatura zamyka się na pozycjach które wyszły do czasu druku pierwszego wydania tej książki (1986r.). Można by spodziewać się w roku 1996 wielu pozycji nowych, które wyszły w wielkiej ilości! Całość kończy porównawcza tabela chronologiczna wszystkich pięciu religii oraz słowniczek ważniejszych terminów i nota o autorach.

Atutem tej książki jest to, że napisana jest ona językiem przystępnym dość szerokiej grupie czytelników i pozbawiona jest natrętnej próby przekonania do poglądów autora. Uważam, że może być jedynie zachętą do dalszych poszukiwań odpowiedzi na pytania jedynie w niej zarysowane. Może także, poprzez kontrast, działać jako mobilizacja do szukania prawdy o własnej wierze, być próbą „otrzepania” własnych przekonań religijnych z kurzu przyzwyczajenia i powszedniości.

Wojciech Rzepa

Sprawiedliwość a Etyka Chrześcijańska. (Justice and Christian Ethics.) By E. Clinton Gardner, Cambridge University Press, ss. XIV+179.

Książka ta, siódma z kolei w serii *Nowe Studia nad Etyką Chrześcijańską (New Studies in Christian Ethics)* jest rozprawą nad znaczeniem sprawiedliwości w odniesieniu do etyki chrześcijańskiej. E. Clinton Gardner, profesor emerytowany Emory University w Atlancie, autor wielu książek i artykułów z zakresu etyki społecznej, prezentuje tu swoje wieloletnie przemyślenia nad naturą i podstawami sprawiedliwości.

ści w etyce teologicznej. Głównym punktem jego badań są związki, jakie zachodzą pomiędzy sprawiedliwością i prawem, a sprawiedliwością i cnotą. Posługując się metodą analityczno-konstrukcyjną autor próbuje znaleźć odpowiedź na takie pytania jak: Co znaczy sprawiedliwość i jakie są jej źródła? Czy sprawiedliwość jest częściej rozumiana jako cnota, czy jako prawo? Czy religijne znaczenie sprawiedliwości pokrywa się ze znaczeniem sprawiedliwości pozytywnej? Czy sprawiedliwość może być aktualnym konceptem we współczesnym społeczeństwie pluralistycznym?

Gardner stara się odpowiedzieć na te i inne pytania, zaczynając od przedstawienia moralnych wymiarów i struktur sprawiedliwości, istniejących w głównych Tradycjach (Greckiej, Rzymskiej i Hebrajskiej). Tradycje te wywierają znaczący wpływ na współczesne rozumienie sprawiedliwości. Opierając się na teorii Harolda Bermana, autor wyjaśnia teistyczne znaczenie sprawiedliwości. Berman twierdzi, że Zachodnie traktowanie prawa jest mocno zakorzenione w religijnym przekonaniu, iż „*Bóg, który jest sprawiedliwy, operuje w uporządkowanym kosmosie, karząc i nagradzając w odpowiedniej proporcji, oraz okazując miłosierdzie w wyjątkowych przypadkach*” (s. 3). Gardner, analizując stosunek prawa do religii, zauważa, że w XX wieku, historyczne powiązania pomiędzy prawem a religijnymi fundamentami sprawiedliwości, prawie się zatarły. W kolejnych rozdziałach, autor rozważa: (1) klasyczne pojęcie cnoty (głównie w oparciu o Arystotelesa i Tomasza z Akwinu), (2) biblijną koncepcję Bożej sprawiedliwości. (3) ideę przymierza w epoce Purytańskiej, oraz (4) teorię socjalnego kompaktu, sformułowaną przez Johna Locke'a. W rozdziale *Sprawiedliwość oparta na cnocie (Justice Based on Virtue)*, autor podejmuje debatę na temat sprawiedliwości, pomiędzy trzema współczesnymi etykami: Alaisdair MacIntyre, Stanley Hauerwas i James Gustafson. Gardner odnosi się krytycznie do ich teorii, zarzucając im, iż pomimo ulegania wpływom Arystotelesa i Tomasza, autorzy ci nie przywiązują adekwatnej uwagi do relacji pomiędzy sprawiedliwością a prawem. Jeden z rozdziałów jest dogłębną analizą fundamentów moralnych, występujących w Republice Amerykańskiej, w końcu XVIII wieku. Autor udowadnia, iż biblijna i purytańska koncepcja wspólnoty i sprawiedliwości Bożej, dały początek budowaniu sprawiedliwych struktur społecznych w tak zróżnicowanym religijnie i kulturowo kraju. „*To dzięki tej koncepcji - podkreśla Gardner - w tym pluralistycznym społeczeństwie wartości takie jak: poszanowanie osoby, równość, wolność religijna, i prawa człowieka, zostały oficjalnie przyjęte* (s. 102). Separacja państwa od Kościoła w Republice Amerykańskiej, jak twierdzi Autor, nie oznaczała wymazania z pamięci religijnych korzeni i wiary, lecz stała się gwarantem religijnej wolności. Ostatni rozdział poświęcony jest teologicznej analizie stosunku sprawiedliwości do prawa, w oparciu o ideę przymierza. Autor rozważa tu znaczenie takich pojęć jak: „cnota w powiązaniu z przymierzem i pluralizmem”, „przymierze w powiązaniu z odpowiedzialnością (lub odpowiadaniem za kogoś lub coś)”, „odpowiedzialność i demokracja”, „sprawiedliwość jako powołanie”, oraz „odnowa i transformacja sprawiedliwości”. Zdaniem Gardniera, kowenantalna, czyli oparta na przymierzu, koncepcja wspólnoty daje podstawy do afirmacji pluralizmu, który ma swoje podstawy w teologicznej idei Stworzenia i Boskiego Porządku. Autor twierdzi, że w tym kontekście, relacja pomiędzy teologią a sekularnymi systemami sprawiedliwości jest dialektyczna. Promuje wzajemne oddziaływanie obu sfer (religijnej i świeckiej) oraz nieustanny rozwój stosunków międzyludzkich. Zapobiega formalności i statyczności. Taka kon-

cepcja daje podstawy do ciągłego doskonalenia się prawa. Gardner w szczególności sposób odnosi się do miłości, gdyż wzajemna miłość zapobiega rozpowszechnianiu form niesprawiedliwości. Miłość i sprawiedliwość, wbrew niektórym teoriom, mogą iść ze sobą w parze.

Zdarza się często, że po przeczytaniu książki na dany temat odczuwa się, że temat ten nie został do końca wyczerpany. Takie odczucie jednak nie pojawia się po przeczytaniu książki Gardniera, gdyż autor mobilizuje czytelnika wyjaśniając skomplikowane problemy w oparciu o konkretne, najczęściej historyczne przykłady. Pozycja ta zawiera doskonale zorganizowany materiał, wyczerpującą bibliografię oraz obszerny indeks. Z pewnością okaże się przydatna, zarówno wykładowcom, jak i studentom. Warto przeczytać.

Anna Abram

Stanisław Kowalczyk, *Z refleksji nad człowiekiem, Człowiek - społeczność - wartość*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1995, ss. 309.

„Czym jest człowiek, że o nim pamiętasz,
i czym - syn człowieczy, że się nim zajmujesz?”

Słowa psalmisty, pytanie skierowane do Boga o naturę i sens osoby ludzkiej jak echo daje się słyszeć w ciągu całej historii ludzkości. Odkąd bowiem człowiek uświadomił sobie swoją wyjątkową pozycję wśród bytów w otaczającym go świecie, zaczął stawiać owe fundamentalne pytania: kim jestem? dlaczego istnieję? po co istnieję? Z biegiem czasu obok zajmowania się owymi kwestiami w sposób nieuporządkowany, nieusystematyzowany, zaczęto badać je też w sposób naukowy. Tak rodziła się antropologia - nauka filozoficzna o człowieku. Odpowiedzi na pytania powyższe padały różne, ale nie odkryły one całej istoty człowieczeństwa i ciągle człowiek pozostaje w znacznej mierze tajemnicą. Toteż problematyka antropologiczna jest aktualna również obecnie, a nawet można zauważyć, iż problem człowieka stawiany jest często w centrum zainteresowania. Słyszy się powszechnie takie słowa jak: humanizm, personalizm, często jednak opacznie czy wręcz celowo fałszywie pojmowanie (choćby bardzo modny dzisiaj tzw. humanizm bez Boga). Powstaje wiele prac poruszających problematykę człowieka. Wśród nich znajduje się wydana przez Wydawnictwo Naukowe KUL książka Stanisława Kowalczyka zatytułowana: *Z refleksji nad człowiekiem, Człowiek - społeczność - wartość*. Autor jest znanym i cenionym filozofem, pracownikiem naukowym KUL-u, toteż praca ta zajmuje się wyłącznie filozoficznymi koncepcjami człowieka.

Jak wskazuje tytuł dzieła, podstawowymi problemami, które porusza autor są: człowiek, społeczność oraz wartość. Problemy te rozważa Stanisław Kowalczyk z punktu widzenia antropologii filozoficznej, filozofii społecznej i aksjologii chrześcijańskiej. Jak stwierdza autor, wiele fragmentów pracy było wcześniej publikowanych na łamach czasopism m.in. *Ateneum Kapłańskiego, Ładu*, czy też *Roczników Nauk*